

Enkel fråga till Kommunfullmäktige i Sala angående Ungas hälsa

SALA KOMMUN	
Kommunstyrelsens förvaltning	
Ink. 2017 -10- 09	
Diarienum	Aktbilaga
2017 / 1274	1

I Västmanland följer Region Västmanland hälsoutvecklingen bland barn och unga genom befintlig statistik och befolkningsundersökningen "Liv och hälsa ung".

Resultaten ska användas av många, till exempel personer som arbetar med skolfrågor, elevhälsa, fritidsfrågor, och kultur. Politiker ska använda underlaget för att fatta kloka beslut.

Den senaste undersökningen visar att andelen unga som mår bra/mycket bra har sjunkit sedan 2014. Minskningen är störst bland tjejer där andelen i årskurs 9 som mår bra eller mycket bra har minskat sedan 2012 från 78 till 64 procent 2017.

Fråga till kommunstyrelsens ordförande, Carola Gunnarsson (C):

Hur använder kommunen "Liv och Hälsa Ung" i sitt arbete och har det genomförts/planerats några riktade insatser för de grupper som mår sämst?

Sala 2017-10-09

Maria Arvidsson

Maria Arvidsson (V)

Motion till kommunfullmäktige i Sala

SALA KOMMUN	
Kommunstyrelsens förvaltning	
Ink. 2017-09-27	
Diarienum	Aktbilaga
2017/1239	1

Rätten till valhemlighet

Rätten till valhemlighet måste ses som grundläggande i ett demokratiskt samhälle. I vallagen sägs (9 kap. 7 §) att Väljarnas valhemlighet skall skyddas och att väljarna utan insyn ska kunna lägga in sina valsedlar i valkuvertet. I dag omfattas inte synskadade av denna självklara rättighet.

I de allmänna valen kan den som lever med en synnedsättning få hem kuvert med punktskrift som visar vilket partis valsedlar som finns i kuvertet. För den som kan punktskrift går det alltså att bevå sin valhemlighet – men det är bara om personen väljer att inte personkryssa. Det gäller heller inte alla partier, vill du rösta på ett parti som inte sitter i riksdagen är sannolikheten stor att du inte får hem några valsedlar. Det långtifrån alla som kan punktskrift även om de lever med en synnedsättning

Ett förslag, som genomfördes av Västerås stad till valet 2014 innebar inköp av en scanner som placerades i en tillgänglig vallokal. I det här fallet är det en apparat i storleken bärbar dator. Valsedelns placeras på scannern, åt vilket håll spelar ingen roll, scannern läser av och rästar upp texten, den röstande trycker sen på en markerad inläsningssknapp och väntar i några sekunder, sedan läser en talsyntesröst upp valsedelns. Inkopplat i scannern finns hörlurar.

Detta är ett sätt att ge synskadade samma medborgerliga rättigheter och exakt samma tillgänglighetsnivå som personer som kan läsa valsedlarna.

Detta är ett exempel och det kan givetvis finnas andra lösningar.

Vänsterpartiet yrkar därför att Sala kommun inför kommande val möjliggör för synskadade att kunna rösta utan att behöva röja valhemligheten.

Sala 2017-09-30

Johanna Ritvadotter (V)

Maria Arvidsson (V)

Motion

Till Sala kommunfullmäktige

Anställ en jämställdhetsstrateg!

Feministiskt initiativ

Vi har under vår tid i Sala kommunfullmäktige kunnat konstatera att jämställdhet inte är en prioriterad fråga för dem som styr i Sala kommun, vare sig före eller efter valet 2014.

Vi har ställt upprepade frågor och interpellationer om arbetet med CEMR-deklarationen - som undertecknades av kommunen 2013 - och fått till svar sådant som att underskriften "inte är bindande" och att deklarationen "endast är ett verktyg". Det verktyget har fram tills nu tyvärr legat helt oanvänt.

Men nu har det glädjande nog börjat hända något. Dels har personalkontoret äntligen startat upp arbetet med den plan mot diskriminering som kommunen har saknat, trots att vi enligt lagen *måste* ha en sådan i rollen som arbetsgivare, den som tidigare hette "jämställdhetsplan". Det arbetet utgör *ett* av de områden som berörs i CEMR-deklarationen. Övriga områden är politisk representation, upphandling av varor och tjänster, kommunens roll som tjänsteleverantör samt planering och hållbar utveckling. Det betyder att *alla* verksamheter i kommunen ska omfattas, om vi ska följa deklarationen.

Och nu finns också äntligen ett förslag till handlingsplan enligt CEMR, den plan som skulle ha presenterats senast för 2½ år sedan, 2 år efter undertecknandet. Vi är glada för att det nu *finns* en handlingsplan, men konstaterar att den lovar väldigt lite, att ribban har satts oerhört lågt.

Att åstadkomma en mer jämställd kommun är ett stort arbete som kräver långsiktighet och systematik med målformuleringar, resultatstyrning och uppföljning av varje verksamhet. Det handlar om frihet från diskriminering och rättigheten att få mötas av en jämställd service. Vårdtagare, trafikanter, boende, förskolebarn, elever, biblioteksbesökare, de som utnyttjar fritidsanläggningarna - alla som nyttjar kommunens verksamheter ska garanteras ett jämställt bemötande.

Det är också viktigt att jämställdhetsarbetet bedrivs ur ett intersektionellt perspektiv, det vill säga insikten om att den maktordning som baseras på könstillhörighet också samspelar med andra maktordningar. I CEMR-deklarationen lyfts till exempel etnicitet, socialt ursprung, språk, sexuell läggning, religion, ålder och funktionalitet fram. Att arbeta för att kvinnor och män ska ha samma rättigheter betyder alltså att samtidigt arbeta för *alla* människors lika rättigheter.

För detta arbete krävs kompetens och långsiktighet. Vi menar att det behövs en jämställdhetsstrateg, som kan vara drivande i arbetet med att göra kommunen jämställd.

Med hänvisning till ovanstående yrkar vi

- att Sala kommun anställer en kvalificerad jämställdhetsstrateg, som kan vara drivande i arbetet med att göra Sala kommun till en jämställd kommun.

Sala, den 30 oktober 2017

Sarah Svensson och Sandra Boström, Feministiskt initiativ Sala

Medborgarförslag till kommunen**✓ 1. Förslag****Kontaktperson****Förnamn**

Lasse

Efternamn

Ohlsson

Utdelningsadress

Odingatan 30

Postnummer

73332

Postort

Sala

Telefon (även riktnummer)

072-2115189

E-postadress

lasseo@sheab.net

Förslag

(du kan också bifoga en bilaga med ert förslag eller en bild)

Jag föreslår att något görs åt den del av Pråmån som passerar holmen med Forselles byst. Varje sommar då vattenståndet är som lägst ligger den dyiga botten frilagd och luktar illa. Just denna tid är det en hel del turister i vår för övrigt vackra park och dessa tvingas också se den fula gyttjan ligga frilagd, då gångstråket mellan Nedre- och Övre Ekeby damm, går strax intill ån. Det borde vara möjligt att avlägsna c:a halvmeter av den mjuka botten då sträckan inte är så lång.

Motivering

(du kan också bifoga en bilaga med motiveringen)

Motiveringen måste väl vara ett vackrare och mer inbjudande gångstråk!

Bilagor

Förslag

Motivering

Underskrift

Datum och underskrift

18/10 2017

Sala kommun

SALA KOMMUN	
Kommunstyrelsens förvaltning	
Ink. 2017-10-11	
Diarleinr	Aktbilaga
2017/1293	1

Medborgarförslag ang. kommunens möjlighet att bidra till att bevara den biologiska mångfalden.

Den biologiska mångfalden är hotad av igenväxning och ett intensivt jordbruk. För att motverka att så sker kan man ersätta delar av våra offentliga grasmattor, t ex i våra parker, med ängsytor, vilket ger en större artrikedom. Frågan behandlas nu i Jordbruks- och Naturvårdsverket. En ny strategi är på gång.

Min förhoppning är att Sala kommun snabbt kommer att ta till sig de nya rekommendationerna eftersom vi har många stora gräsytor som kan utnyttjas. Vi har därmed möjlighet att effektivt bidra till att bevara den biologiska mångfalden i Sala.

Sala den 18 oktober 2017

Birgitta Nordmark

Birgitta Nordmark

Medborgarförslag till kommunen**1. Förslag****Kontaktperson****Förnamn**

Lasse

Efternamn

ohlsson

Utdelningsadress

Odingatan 30

Postnummer

73332

Postort

Sala

Telefon (även riktnummer)

072-2115189 eller 0224-15189

E-postadress

lasseo@sheab.net

Förslag

(du kan också bifoga en bilaga med ert förslag eller en bild)

Jag föreslår att Sala kommun beställer en provtagning vid avloppsreningsverkets utsläppsställe i Sagån, där syftet skall vara att undersöka hur mycket läkemedelrester som passerar reningsverket. I flera medier varnas för att fisk som blir utsatta för läkemedelsrester får allvarliga störningar och i andra länder har även förmågan att reproducera sig har blivit kraftigt nedsatt.

Bifogar en fil: <http://science.gu.se/aktuellt/nyheter/Nyheter+Detalj/lakemedelsutslapp-hotar-fiskens-halsa.cid1114224>**Motivering**

(du kan också bifoga en bilaga med motiveringen)

Självklart önskar jag att våra efterlevande också i framtiden kan fiska friska osmittade fiskar i svenska sjöar och vattendrag

Underskrift

Datum och underskrift

19/10-17 La Cam

NATURVETENSKAPLIGA FAKULTETEN

Läkemedelsutsläpp hotar fiskens hälsa

Nyhet: 2012-12-12

Läkemedel som passerar reningsverken och släpps ut i vattnet kan förstöra fiskarnas förmåga att skydda sig mot gifter. Dessutom finns det risk att olika läkemedel samverkar i vattnet på ett negativt sätt. Det visar ny forskning från Göteborgs universitet.

Reningsverken är en ständig källa till att läkemedel hamnar i våra vatten. Över hundra olika läkemedelsämnen har påvisats i vatten runt om i världen.

Dagens reningsverk inte tillräckligt effektiva

Läkemedel utsöndras främst i urinen. Många läkemedel stoppas inte i reningsverken utan hamnar i våra vattendrag där de kan skada fiskarnas förmåga att skydda sig mot främmande ämnen.

- I våra undersökningar såg vi att flera läkemedel förändrade, och i de flesta fall försämrade, avgiftningsfunktionen hos fiskarna, säger Britt Wassmur vid Institutionen för biologi och miljövetenskap, Göteborgs universitet.

Studien visade också att fiskarna inte har

samma förmåga som människor att öka bildandet av avgiftningsproteiner när de utsätts för läkemedelsrester.

Behöver bedöma risken med blandningar

Alla läkemedel som introduceras på marknaden måste enligt lag riskbedömas med avseende på deras giftighet för alger, vattenloppa och fisk.

- Men i den riskbedömning undersöks bara ett ämne ett i taget och ingen hänsyn tas till att djuren utsätts för komplexa blandningar, som ju är det troliga scenariot i miljön, säger Britt Wassmur.

Läkemedel samverkar negativt

Hon anser att läkemedel också borde riskbedömas efter hur de samverkar och påverkar avgiftningsförmågan hos fiskar och andra vattenlevande djur.

- Från sjukvården finns många exempel på att olika läkemedel kan "krocka" med varandra och ge allvarliga läkemedelsinteraktioner när de används tillsammans. Dessa "krockar" beror ofta på att flera läkemedel bryts ner av samma proteiner i levern, och förmågan för kroppen att göra sig av med dessa främmande ämnen blir otillräcklig, säger Britt Wassmur.

Viktigt studera följder av läkemedelsblandning

Det finns sedan tidigare rapporter om skadliga effekter hos fisk som utsätts för läkemedel, framförallt östrogen från p-piller. Just hormoner ger effekter även vid mycket låga doser.

- Men vi tror att många andra läkemedel också kan skada fisk, speciellt när de utsätts för många olika kemikalier samtidigt och under lång tid. För att kunna förutspå vilka blandningseffekter som kan uppstå när fisk utsätts för kombinationer av läkemedel och andra kemikalier i miljön är det viktigt att ha grundläggande kunskap kring avgiftningsproteinernas funktion.

Avhandlingens titel:
Detoxification mechanisms in fish –regulation and function of biotransformation in fish exposed to pharmaceuticals and other pollutants

Avhandlingen kan laddas ned på
<http://hdl.handle.net/2077/30452>

Handledare: Malin Celander

Foto: Fredrik Jutfelt (bild överst), Jenny Johansson (porträttbild)

Kontakt:

Britt Wassmur, Inst för biologi och miljövetenskap, Göteborgs universitet

Tel: 0702-040644, britt.wassmur@bioenv.gu.se

AV: [Carina Eliasson](#)

Kontaktinformation

Carina Eliasson, pressinformatör

Besöksadress:

[Guldhedsgatan 5A](#)

Telefon:

031-786 98 73

[Kontaktformulär](#)

Här finns vi också

Pressrum

[Hitta aktuell pressinformation från
Naturvetenskapliga fakulteten](#)

Naturvetenskap/GU på Twitter

Till Sala kommun
Kommunfullmäktige
Box 304
733 25 SALA

MEDBORGARFÖRSLAG

Kontaktperson

Förnamn *Stig
Efternamn *Sandin
Utdelningsadress *Gustav Adolfsgatan 5 B
Postnummer *733 38
Postort *Sala
Telefon (även riktnummer) *0224 - 133 74
E-postadress stig128sandin@hotmail.com

Förslag

Utveckling av promenadstråket runt dammen för hela året

Motivering

Promenadstråket runt dammen är i nuvarande skick undermålig. Vintertid i praktiken inte säker eller möjlig att promenera på! Det saknas belysning, gångbanan är i många delar ojämn och i vissa avsnitt vattensjuk. I vissa delar torde den vara trång för rullstol och rullator. Underlaget är också besvärligt för rullstol och rullator.

Det behövs således

- Belysning runt hela dammen
- breddning och förstärkning

Genom detta skulle tillgängligheten öka och miljön bli bättre. Området skulle göras attraktivt!

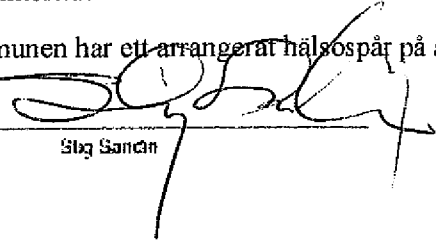
I detta ligger naturligtvis att

- Ploga och sanda vintertid!

Jag vill också påminna att kommunen har ett arrangerat hälsospår på aktuell sträckning!

Sala den 11 september 2017

Datum och underskrift

Stig Sandin

Medborgarförslag till kommunen

✓1. Förslag

Kontaktperson

Förnamn
Roland

Efternamn
Eriksson

Utdelningsadress
Ö Tulegatan 49 A

Postnummer
733 32

Postort
Sala

Telefon (även riktnummer)
0739549021

E-postadress
a.rolanderiksson@yahoo.se

Förslag

(du kan också bifoga en bilaga med ert förslag eller en bild)

Kommunen kan köpa in Sala FF stugan och flytta den till den befintliga golfbanan som då inte behöver flyttas däremot bör boulevanorna vid Ekebygårdens grusplan flyttas ner bredvid golfbanorna då det därmed blir fler besökande vid anläggningarna, samtidigt frigörs ett område på grusplanen för byggnation typ Karlagatan 1 eller Riksbyggens nya på Kungsängen.

Motivering

(du kan också bifoga en bilaga med motiveringen)

Så blir ju också Silvervallen tömd !

Bilagor

Förslag
Motivering

Underskrift

Datum och underskrift 15.09 Roland Eriksson
--

Medborgarförslag till kommunen

✓1. Förslag

Kontaktperson

Förnamn

Mats

Efternamn

Köbin

Utdelningsadress

Rådmansgatan 5 bv

Postnummer

733 30

Postort

Sala

Telefon (även riktnummer)

0224-10167 073-6225917

E-postadress

mats@fernstromsfiske.se

Om ni är flera som lämnar in förslaget tillsammans, ange vilka ni är

(t.ex. en förening, skolklass, grannar)

Sala-Heby vikingavänner

Förslag

(du kan också bifoga en bilaga med ert förslag eller en bild)

Visa upp Salas klenoder från vikingatid/medeltid i en utställning. Skylta upp de unika platserna samt skriv om dem i turistinformationen samt på hemsidan.

(Runstensprojektet ligger på is tills vidare)

Motivering

(du kan också bifoga en bilaga med motiveringen)

Salas äldre historia kommer inte fram som sig bör. Det finns helt unika ting för området i för norra Mälardalen här. Båtgravar över ett par kvinnor hittades under de första åren på 1900 talet i höjd med sockenkyrkan och dammen som låg bakom. De registreades och togs bort och finns nu i förvar på hisotiska museets lager. Vi har även en unik handkvarn från tidig medeltid från Kumla socken. Den har jag fått se bilder från efter frågor läns museet. Här finns magiska runor som visar på att bara för man nu mer var kristen så gick den gamla seden vidare och så även sagorna. Gick det dåligt med skörden något år eller två började man att titta bakåt hur deras förfäders seder hade gått ut. Skålgropar i berg och stenblock har använts sedan bronsåldern för att ge fin skörd och dessa smörjde man på magisk väg. Sådana finns bla vid Gussjö och är nyupptäckta. Även skyltar till dessa plaster bör det ordnas med snarast. Vid den modernt lagda labyrinten vid Långforsen bör man upplysa att det fanns en sådan på järnåldern i Möklinta där kyrkogården nu är anlagd. Många av dessa historiska ting finner vi ofta nere vid Mälaren och i Uppland längs Fyrisån. Men de fanns även här. Det som saknas är lättgänglig information. Så sammanfattningsvis: Ordna med en utställning och hör med Historiska museet samt Läns museet. Skylta upp de viktigaste platserna och lyft upp den äldre historien i det stora hela så som skriv om dem i turistbrochyrer såväl på hemsidan etc.

Underskrift

Datum och underskrift

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Vikingatidsgrafvar i Sagån vid Sala

Almgren, Oscar

Fornvännen 2, 1-19

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1907_001

Ingår i: samlar.aa.se

VIKINGATIDSGRAFVAR I SAGÅN VID SALA

AF

OSCAR ALMOREN.

Fornfynd komma stundom fram, där man minst har anledning vänta dem. Icke skulle det ha fällit någon in att söka vikingatidsgrafvar under de fördämningar, som — troligen på 1500-talet — anlagts i Sagån för att bereda drifkraft åt den hytta, där silfret från Sala grufva smältes.

“Gamla hyttan”, som den nu kallas, ligger en half fjärdingsväg norr om staden, omedelbart invid Sala landsförsamlings kyrka. ¹ Den nedlades för några år sedan, då hyttdriften flyttades till en modernare anläggning närmare grufvan. Den genom uppdämningen bildade, halfmilslånga sjön Sala dam förlorade därmed sin uppgift i silfverberedningens tjänst; dess stora areal behöfdes nu bättre till sitt gamla ändamål: att bära “åkrarnes guld”. Dammen tappades, Sagån reglerades, fördämningarna slopades. Därmed var man just sysselsatt, sommaren 1901, då den 21 juni ett af arbetslagen i blåeran under fördämningarna påträffade märkliga fynd.

Enligt en notis, som omedelbart gick genom pressen, var det två skelett, som lågo “i kistor af trä, tydligen urholkade ur en enda stam”, och som voro utstyrda med “vackert utsirade bronsköldar” m. m.

¹ Enligt ett i Sala landsförsamlings kyrkoarkiv förvaradt kungabref, hvilket kyrkoherden A. E. Thorbjörnsson benäget visat mig, fick Sala socken 1574 Widebo hemman till prästgård i ersättning för den förra, “hvilken för några år sedan blef lagt til Hytlegård”. Att dammen dock ej genast uppdämts till sin senare höjd, framgår af ett annat bref af 1584, hvarigenom prästbolet fick “til Engh” Brytillsholmen, som ligger i Sala dam, men i senare tider före sänkningen varit öfversvämmad. Bland fördämningsvirket hittades under min därvaro ett $\frac{1}{4}$ -öre 1636 och ett $\frac{1}{16}$ -öre 1681.

Öfverstycket: djurtigur från Åtoppa-fyndet, lerkärisornament från skånsk gånggrift.

Notisen, som t. o. m. frestade att tänka på bronsåldersfynd, föranledde, att författaren på uppdrag af Riksantikvarien med första möjliga reste till platsen för att inhämta närmare upplysningar. Det befanns då, att "bronsköldarne"

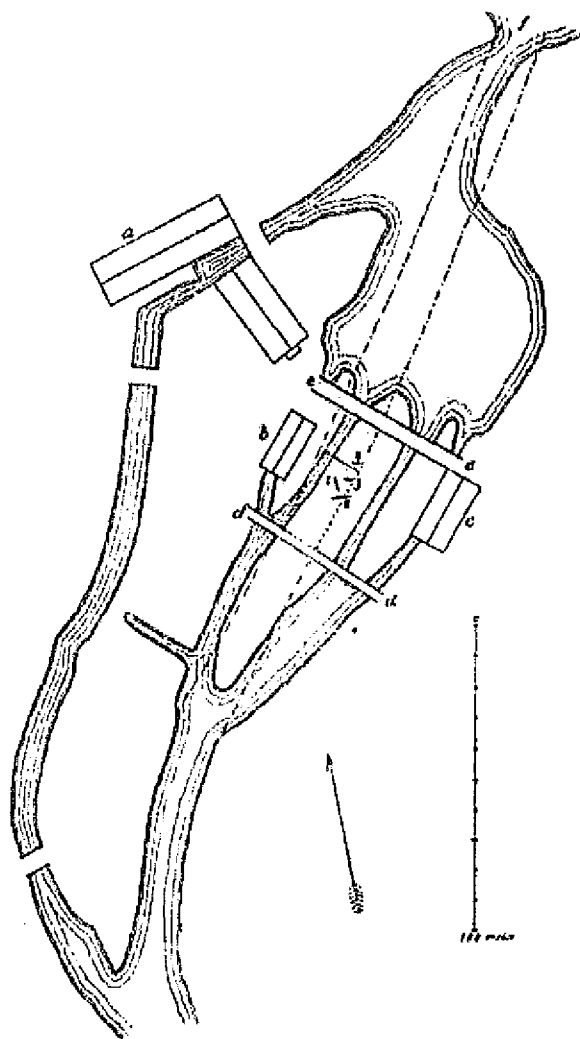

Fig. 1. (efter en af Statens landbruksingenjör A. W. Nordin 1895—97 uppgjord karta).

a: Sala gamla hytta, *b*: vaskverket, *c*: extraktionsverket, *d*: gamla landsvägsbron, *e*: lyftdammen, *f*: Sala dam. De streckade linjerna ange den nya årännan. 1—4: grafvarne.

¹ Läget af den år 1902 anträffade graf 4 i förhållande till de andra har blott på ett ungefär kunnat bestämmas.

voro ovala spännbucklor, ledsagade af andra för vikingatiden karakteristiska föremål, och att "kistorna" voro urholkade "ekstockar", kanoter; det var således en ny art af *båtgrävar* från vikingatiden, som här genom gynnsamma omständigheter kunde konstateras. Tyvärr voro båda grafvarne liksom en tredje, hvilken påträffats dagen efter, så grundligt genomgrädda och genomletade af arbetarne, att endast ena ändan af hvarje graf återstod i orubbadt skick för den systematiska undersökning, som af mig företogs.

Fig. 1 anger fyndens plats i förhållande till de gamla anläggningarna och den nya årännan samt grafvarnes inbördes läge.¹

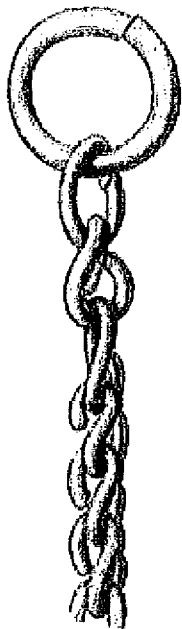
Graf 1. Kanot, hvars norra ända vid undersökningen fanns kvar in situ till en längd af 1,30 m. Afskärningen befann sig på ett afstånd af c:a 4 m. från den orubbade östra delen af kanot 2. Södra ändan lär enligt arbetarnes uppgift ha slutat omkring 1 m. från den senare. Kanotens längd skulle således ha varit något öfver 4 m.; dess bredd

Fig. 2. $\frac{1}{1}$.

har varit c:a 0,65 m. I den förstörda södra delen hade legat ett *skelett* med hufvudet åt S., på vänstra sidan, i krum ställning, så att öfverkroppen legat nästan tvärsöfver kistan. Skallen var krossad. Vid halsen och bröstet hade hittats följande föremål.

Ett par enskaliga *ovala spännbucklor*, alldeles lika hvar-

andra, den ena afbildad i *fig. 2*. Den ganska anfrätta ytan visar här och där på upphöjda partier rester af hvitmetallbeläggning. På undersidan tygfätryck: enkel tvåskäftad (linne-?) väfnad. Den ena bucklan har i kanten ett litet nu uppslitet hål för ring, hvar till motsvarighet ej finnes på den andra.

Fig. 3. $\frac{1}{1}$.Fig. 4. $\frac{1}{1}$.Fig. 5. $\frac{1}{1}$.Fig. 6. $\frac{1}{1}$.Fig. 7. $\frac{1}{1}$.

Ett *likarmadt bronsspänne* som *Ant. Tid- skr.* IV, fig. 241; midtknoppen felas, hål för ring på samma ställe som å citerade figur.

En *bronskedja*, 34 cm. lång, gjord af S-formiga länkar, som äro så böjda, att kedjan blir tresidig. I hvardera ändan en ring. Ett stycke återges i *fig. 3*.

Fyra mycket tunna, cirkelrunda *hängprydnader af brons*, starkt anfrätta; den bäst bibehållna med spår af hvitmetallbeläggning på båda sidor; diam. 2,7 cm.

57 *pärlor af glas eller glasfluss* nämligen 3 i mosaik (*fig. 4*, svart med ljusare inläggningar, och två ex. som *fig. 5*, hvita med röda linjer), 1 röd opak, 1 liten mjölkhvit, ringformig, 13 grönaktiga, genomlysande, hvaraf sex refflade (*fig. 6*), de andra släta, plattade, 39 blå, genomlysande, alla utom en med finstrimmig, ofta vittrad yta, de flesta mer eller mindre cylindriska med ofta starkt snednötta ändtytor (*fig. 7*), tolf äro små ringformiga.

En *pärta af kritartadt ämne*.

I den uppkastade jorden hade man sedan hittat en ilu-
bruten och ofullständig *järnkuf*.

Öster om båtens södra del hade legat skelettet af en större *hund*.

Bland spillrorna efter denna graf fann jag sedan en *ögla af troligen förgylld bronstråd* med ändarna snodda om hvarandra, en liten bandformig *järnten* af 0,7 cm:s bredd, två gånger vinkelböjd, samt en helt liten *lerkärlsbit* af groft gods, från mynnings- eller möjligen bottenkanten ¹; dessutom ett par *får-tänder* och några *hönsben*.

Dessa sistnämnda benfynd stodo i tydligt samband med hvad som anträffades vid undersökningen af den oskadade nordändan af båten. Här lågo nämligen inom ett område af ungefär en half meters vidd en hel mängd ben af *får* ² och *höns*. Af får fanns — utom nyssnämnda två underkäkständer — nedre ändan af ett höger skulderblad, åtskilliga refbensbitar samt ett höger bakben från straxt ofvan knäet t. o. m. hälen, afhugget midt öfver skenbenet och sedan hopvikt, så att häl och knä lågo tillhopa. Af höns funnos nästan alla ben af en individ utom hufvud och fötter; den har således varit nedlagd i ungefär samma skick, som ett höns nu för tiden serveras, dock lågo benen här ej i fullt sammanhang utan ganska spridda. Dessutom fanns ett vänster lårben af annan individ.

Dessa ben lågo inibland en hop multnade, men i blåleran fullt följbara *trärestor*: tunna skifvor, flagor och pinnar samt tydliga stycken af tallbark. Ehuru ingen bestämd ordning mellan de olika trästyckena nu kunde ses (en detaljerad plan-teckning finnes i museets arkiv), är det icke osannolikt, att de utgjort något slags behållare — ask, korg el. dyl. — hvori matsäcken varit nedlagd.

Graf 2. *Kanot*, lik den i graf 1 och bättre bibehållen, så att stora stycken kunde tillvaratagas, det största 2,10 m.

¹ Alldeles säkert är det nog ej, att dessa föremål hört till denna graf.

² Då fårets ben äro ytterst svåra att skilja från getens, är det icke uteslutet, att de här funna benen tillhört det senare djurslaget.

långt. Den orubbade östra ändan fanns kvar till 1,80 meters längd; något längre åt väster (c:a 2 m. från ändan) hade den dödas hufvud anträffats. Skelettet hade legat utsträckt på rygg; från dess fötter hade varit ungefär en half meter till kanotens västända. Kanotens längd har sålunda varit inemot 4,5 meter. Bredden var endast något öfver 40 cm.

På bröstet och vid halsen af detta skelett hade arbetarne hittat 2 dubbelskaliga *ovala spännbucklor* samt ett *likarmadt spänne*. Det senare, med spår af hvitmetallbeläggning, är afbildadt i *fig. 8*. De ovala spännbucklorna äro af hufvudtypen

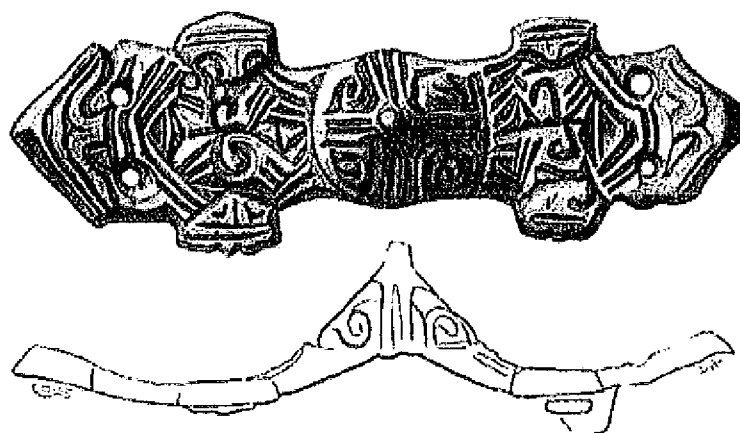

Fig. 8. 1.

Sv. F. 554, men omåka. Den ena liknar närmast Rygh 654, men saknar samma fyra knoppar, som felas å Rygh 652, hvilken mera utvecklade typ det andra exemplaret härifrån tillhör.

Under kraniet, hvars hjärnskålsdel är väl bevarad (l. 177, br. 132 mm.) hade enligt arbetarnes uppgift *håret* ännu synts, men ej kunnat tillvaratagas.

I den bevarade båtändan (*fig. 9*), omkr. $\frac{1}{2}$ meter från stäfven, funnos vid min undersökning tydliga rester af ett litet *träskrin* (A), något så när i sitt naturliga sammanhang. Den bäst bevarade, lodrätt stående (västra) sidan (a) mätte 25 cm. i längd och 12 cm. i höjd. Locket låg c:a 10 cm. öfver botten, som låg omedelbart på båtbottnen. Den norra sidan låg utfallen (b), af den östra och södra funnos inga spår, sä-

vida det ej är den senare, som åkt ett stycke nedåt båten och stod där i lodrät ställning (*d*). Inga spår af järnbeslag eller spikar till skrinet funnos, ej heller några kvarlevor af ben el. dyl., som legat i det; men under det låg på båtbottnen en längre träpinne (*e*). *e* är en träpinne utanför och något högre än båten.

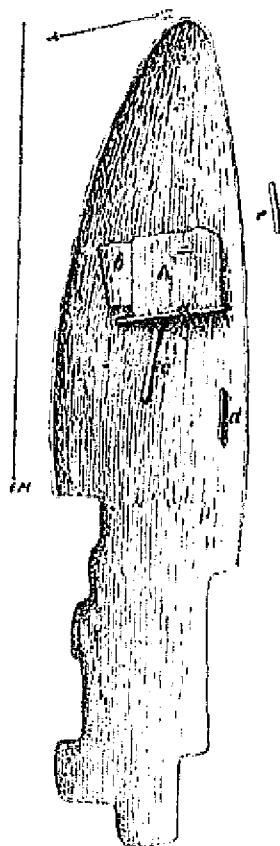

Fig. 9

Fig. 10. $\frac{1}{4}$.

Graf 3. Ett par meter öster om graf 1 hade hittats ett tredje skelett med liknande utrustning af spännen och dyligt. De *ovala spännbucklorna* äro af samma huvudtyp som de i graf 1 funna, men avvika något i fråga om orneringen (se *fig. 10*). Båda ha hål för ring i kanten vid den ända, där

nålfästet sitter, ett nytt bevis för att spännbucklorna fästes med nålspetsen uppåt. Äfven det *likarmade spännet* (fig. 11) är snarlikt det från graf 1, men har midtknopp i samma

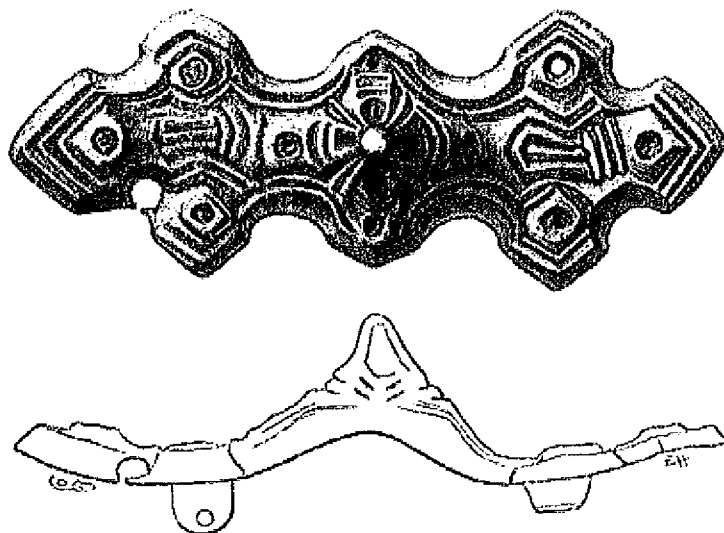

Fig. 11. $\frac{1}{1}$.

stycke som det öfriga. Halsbandet representeras här af två små runda skiffformiga *hängprydnader af tenn* med fördjupadt och orneradt midtparti (fig. 12) samt 4 *glaspärlor*. Af de se-

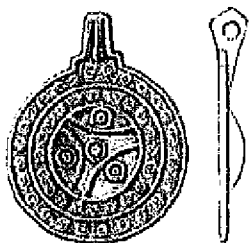

Fig. 12. $\frac{1}{1}$.

nare är en större grönaktig, genomlysande, tämligen flat, af 1,5 cm:s diam.; två små hafva samma cylindriska, snednötta form och finstrimmiga yta som så många från graf 1, men blott en af dessa är blå, den andra grönaktig; den fjärde pärlan är en liten ringformig, hvitaktig.

Likheten mellan denna graf och nr 1 ökas än mer däri-genom, att vid människoskelettets fötter hittats benen af en *hund* (mindre individ än i graf 1).

Däremot utgjordes här den dödas "*kista*" ej af en kanot utan af ett mera kompliceradt, af bräder hoptimradt föremål, hvars form och ursprungliga ändamål var svårt att utröna på grund af den förstörelse grafven undergått vid arbetena. Det var blott den sydöstra ändan till $\frac{1}{2}$ meters längd, som åter-

stod för noggrann undersökning. Här stodo (se planen *fig. 13*¹) på c:a 80 cm:s inbördes afstånd ändarne af "kistans" båda

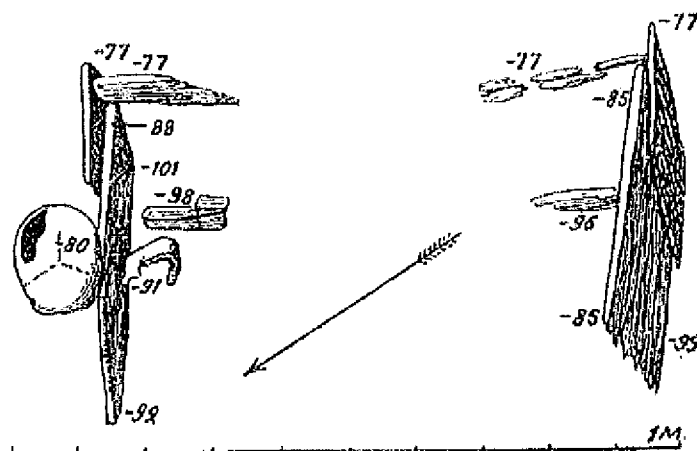

Fig. 13.

längsidor, i sin ursprungliga ställning på kant. *Fig. 14* återger den bäst bibehållna sidan, den sydvästra, sedd från dess insida; den nordöstra var i allt väsentligt lika. Det horisontela stycket är själfva sidobrädan, af 15 cm:s höjd, åt ena hållet stympad genom arbetarnes spadar.

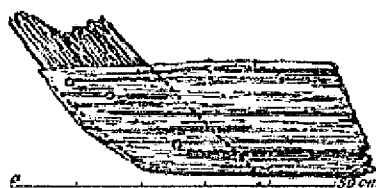

Fig. 14.

Man har att tänka sig den fortsatt till minst 2 meters längd; ² det bevarade stycket mäter längs öfverkanten 40 cm. Vid den andra, ursprungliga, snedt afskurna ändan är med trenne trädubbar fästad en något smälare bräda, som jämnlöpande med afskärningskanten stiger snedt uppåt, men upptill är ofullständig och förstörd. Vidare skönjdes rester af två tvärslåar, som förbundit de båda kistsidorna. Huruvida dessa också med sina ändar bildat några af trädubbarna, som hopfäste hvardera sidans båda bräder,

¹ Siffrorna på *fig. 13* angifva djupet i cm. under det orubbade lerlagrets högsta punkt i en vid undersökningen kvarstående tvärvägg 2 m. NO. om graf 3.

² Nämligen så mycket som behöfves för att rymma den döda och hunden nedanför hennes fötter, såvida ej denne legat utom kistan. Arbetarne uppgäfv, all kistan varit helt kort i jämförelse med kanoterna.

kunde ej med säkerhet afgöras. Af någon egentlig gafvel fanns emellertid intet spår, och ett mörkt bottenlager var för svagt för att med säkerhet kunna bestämmas som en multnad kistbotten. Arbetarne påstodo, att "kistan" haft lock, men ej botten.

Det gåtfulla i dessa kistresten ökades än mer genom det besynnerliga läge, som intogs af den dödas hufvud, den enda del af skelettet, som kvarlåg inom denna orubbade del af grafven. Endast underkäken låg nämligen inom "kistan", tätt innanför dess nordöstra sidobräda, under det själfva skallen låg tätt utanför samma bräda, med hjässan uppåt och med undersidan i jämnhöjd med brädans öfverkant; ansiktet var vändt åt NV. Kraniet föll sönder i bitar; de ganska nötta tänderna tyda på medelålders eller äldre individ.

Denna graf, hvars starkt ramponerade skick gjorde dess ursprungliga anordning svår att tolka, fick en intressant belysning genom den följande år anträffade

Graf 4, hvilken blef mindre rubbad af arbetarne, ehuru tillräckligt för att kvarlämna oafgjorda spörsmål.

Under min vistelse på platsen 1901 hade hela den nya åbädden från den gamla bron till straxt ofvanom graf 3¹ fullständigt utgräfts, utan att några ytterligare grafvar påträffats. Partiet närmast ofvanför detta stycke blef däremot, på grund af åtskilliga dröjsmål i arbetena, ej bortgräfdt förrän nära ett år senare, i juni 1902. Då kom man på den nya grafven. Schaktningen förrättades nu af ett annat arbetslag, hvilket ej fått del af de vid fjolårets undersökningar meddelade föreskrifterna om försiktighet vid nya fynds anträffande. Men lyckligtvis blef grafven, innan så stor del af densamma hunnit förstöras, uppmärksammas af i närheten boende personer, bankkassör Nils Jonsson och herr Erik Jonsson, hvilka förhindrade vidare förstörelse och genast underrättade mig om fyndet. Tillsammans med fil. stud. Otto Frödin verkställde jag därpå undersökningen af grafven, ett lika tidsödande som intressant arbete, då det

¹ Området är på fig. 1 svagt prickadt.

gällde att ur leran framdissekera ett stort antal trärestor och träföremål. Undersökningsplatsen var af sällsynt originalitet: graflagret låg djupare än ytan af den tätt invid framilande äns vatten, som dock fullständigt utestängdes af den hårda blålereväggen, förstärkt med ett par plankor (se *fig. 15*).

Fig. 16 visar planen af denna graf. Linjen *a a a* betecknar grafgropens gräns, hvilken med fullkomlig säkerhet kunde bestämmas, då skillnaden var påfallande mellan den ytterst hårda, orubbade leran utanför grafven och den smöraktiga lera,

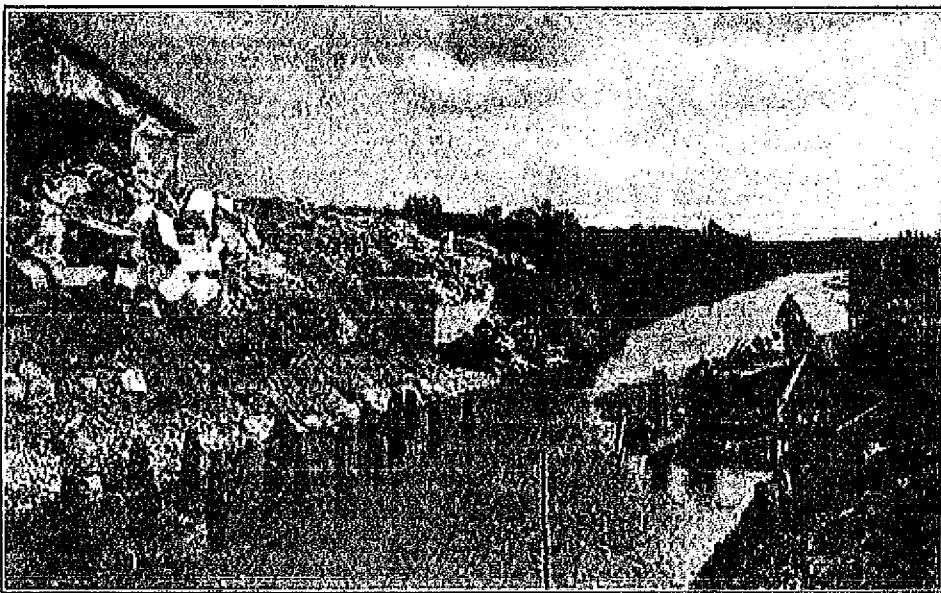

Fig. 16.

som utgjorde dennas fyllning. Den prickade linjen *b b b* utmärker norra gränsen för den del af grafven, som af arbetarne lämnats orörd upp till den nivå, som på planen betecknas med ± 0 . Äfven utanför denna linje kvarlägo emellertid i grafvens bottenlager de på planen utritade skelettdelarne och föremålen i orubbadt läge, med undantag af kraniebitarne *d* och kistsidestyckena *m*. Men norr härom var allt totalt bortgräfdt.

Skelettets läge företer flere egendomligheter (*c* är kraniebitar in situ, *d* dylika rubbade, *e* resben, *f* vänstra underarmen med armbågen åt norr, *gg* fingerben, *hh* lårbenen med bak-

sidorna uppåt, *l* bitar af vänstra vadbenet, *j* högra skenbenet, *k* högra vadbenet med en del fotben vid nedre ändan). Såväl lårbenens som vänstra underarmens läge visar ovedersägligt, att liket legat *framstupa*. Svårförklarligt är det spridda läget

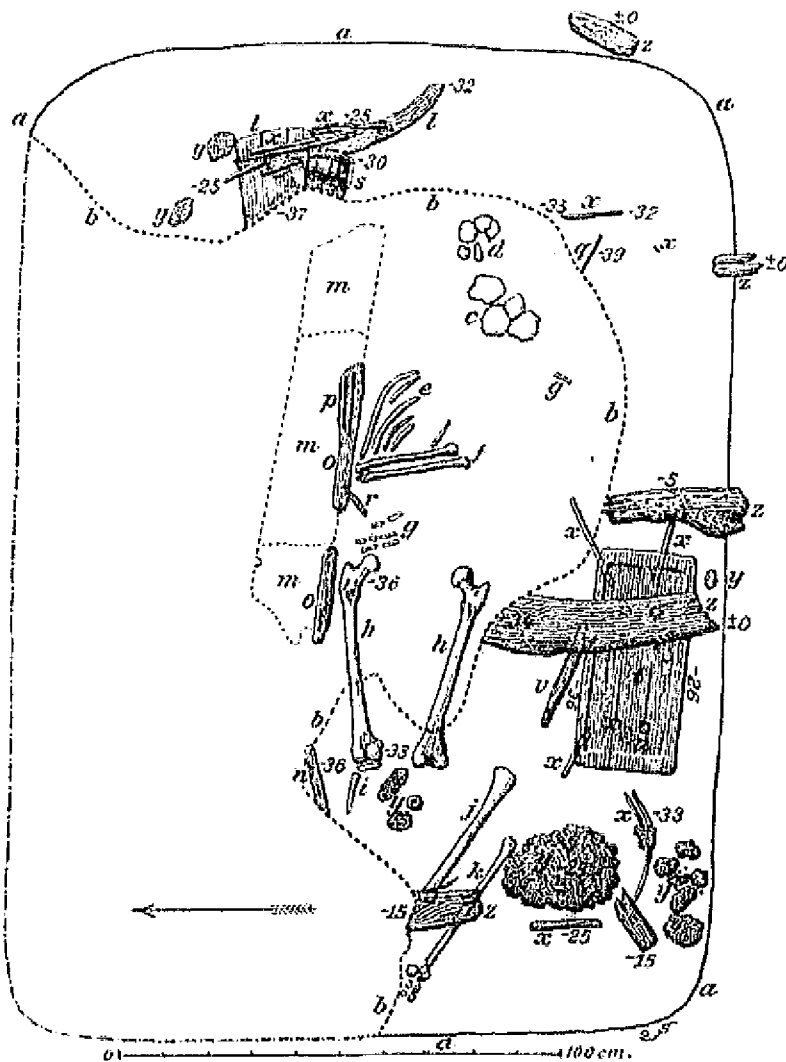

Fig. 16.

af underbenens delar i det här säkert orubbade lagret.

Därnäst ha vi att betrakta delarne af "kistan", såsom vi tillsvidare kunna kalla den. Dess östra ända *l* framgräfdes i orubbadt skick. Sidobrädans fortsättning *m m* var något skjuten ur läge, de västligaste styckena ännu mer, så att de ej in-

lagts å planen med undantag af den lilla biten *n*, hvilken tydligen låg in situ, ehuru den kanske på planen ej fått sin fullt rätta riktning. *Fig. 17* återger alla de funna styckena i deras sammanhang; brädans västända hade tyvärr gått totalt förlorad. I dess nuvarande skick är längden c:a 1,80 m. och kan på grund af utrymmet i grafropen ej ha varit mer än högst 2 m. Bredden (eller höjden) är på det bäst bevarade stället ej fullt 20 cm.

Brädan visar längs nedre kanten märken efter åtminstone 3 hål för trädubbar. Den bevarade öständan företer en konstruktion, som lifligt påminner om de i graf 3 anträffade "kist"-fragmenten. Äfven här är ett annat trästycke fästadt i vinkel mot brädan; det är här betydligt smalare och visar i sitt lyckligtvis fullständiga skick formen af ett uppåt afsmalnande och något bakåtböjdt handtag. De båda trädubbar, som fästa detta stycke vid brädan, fortsätta här alldeles tydligt i längre käppar, och en tredje dylik utgår från "handtagets" midt. De intogo nu en starkt lutande ställning och upphörde uppåt vid 19—25 cm:s djup under 0-nivån.

Jämförd med "kiständan" i graf 3 fordrar denna sidobräda med dess uppståndare vid ändan nödvändigt ett motstycke, med hvilken den varit förenad genom de utstående käpparne. Men af en andra sådan

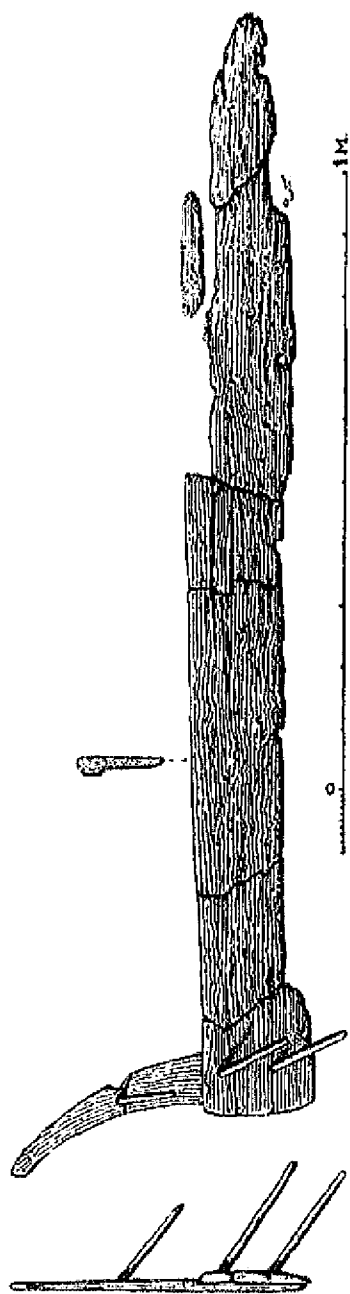

Fig. 17.

sida var icke ett spår att upptäcka. Den enda möjligheten till förklaring af detta egendomliga förhållande synes vara den, att det ifrågavarande, väl dock som ett slags kista eller bår använda, föremålet kommit att i grafven ligga på sida, hvorigenom dess andra långsida kommit så högt upp, att den tidigare blifvit bortgräfd, kanske redan vid fördämningarnes anläggning, eller att den på grund af torrare läge fortare förmultnat. Ett sådant antagande angående "kistans" eller "bårens" läge skulle också kunna stämma med det egendomliga förhållandet, att skelettet låg framstupa; ehuru man då tvingas till en så våldsam förklaring, som att bår och lik blifvit *nedvältade* i grafgroppen. Men det synes otänkbart, att endast en naturlig hopsjunkning af grafven kunnat ha så genomgripande verkningar.

Men hvad har det då egentligen varit för slags föremål, dessa i grafvarne 3 och 4 anträffade, som vi tillsvicare betecknat med orden "kista" eller "bår"? De invidliggande kanotgrafvarne 1 och 2 kunde tala för, att det också här är fråga om något slags båtar. Svårt är dock att förstå dessas konstruktion, i synnerhet då vi tänka på den höga smala uppståndaren i graf 4; och man borde då också ha funnit starkare spår af såväl gafvelstycken som bottnar till båtarne. Kan man våga tänka på *släddar*? Äfven denna förklaring möter dock svårigheter, och då jag icke har några bestämda skäl att anföra för densamma, torde det vara bäst att lämna frågan öppen, ehuru tyvärr utsikten icke är stor att genom nya liknande fynd af denna sällsynta art få saken afgjord. Det var skada, att de redan uppkastade, höga sidobankarna till den nya årännan omöjliggjorde eftersökandet af flere grafvar längre åt sidan.

Vi ha nu att omnämna öfriga fynd i graf 4.

Vid skelettets vänstra sida låg lången till en *järnknif* (*r*) med betydliga rester af själfva träskaftet, under det bladet var till största delen uppräft. Liknande var förhållandet med de *pilar*, som lågo längre uppåt längs sidan (*p*). Af deras järn-

spelsar återstodo blott två starkt uppfrätta fragment, under det af träskäften funnos åtskilliga, visserligen alldeles flatpressade stycken. Ännu bättre bibehållet var ett pilskäft, som låg inom den orubbade delen af grafven, vid *q*. Å denna, afbildad i *fig. 19*, ser man tydligt både den klufna ändan, som sattes på bågsträngen, och märken efter spiralförmig omlindning med tråd el. dyl. På tre af de vid *p* funna fragmenten ser man denna omlindnings främre avslutning (*fig. 18*); den har sålunda omfattat endast pilens bakre del. Vi återfinna alldeles samma anordning på pilskäft från de stora mossfynden från äldre järnålderns slut (se Engelhardt, *Vimose-Fundet*, pl. 14: 23, *Thorsbjerg Mosefund*, pl. 12: 11, *Nydam Mosefund*, pl. 12: 5, 7, 8). Såsom Engelhardt anmärker, har omlindningen tydligen tjänat att fasthålla fjäderfan vid pilens bakre ända; på det från Thorsbjerg afbildade skäftet ser man, att det funnits sådant i fyra rader. Intendenten vid Lifruskammaren frih. R. Cederstöm har meddelat mig, att dylik spirallindning för fanets fasthållande förekommer på äldre turkiska pilar.

Huru många sådana pilar varit nedlagda i grafven, låter nu ej bestämma sig (endast ett par af fragmenten äro utsatta vid *p*). De lågo på ett tunnt trästycke, hvaraf fortsättning fanns längre nedåt skelettets sida (*o o*); om det varit ett koger, eller på något sätt hört till "kistan", kan ej afgöras.

I den förstörda norra delen af grafven hittades två bitar af en långsträckt, nitad *benkam*.

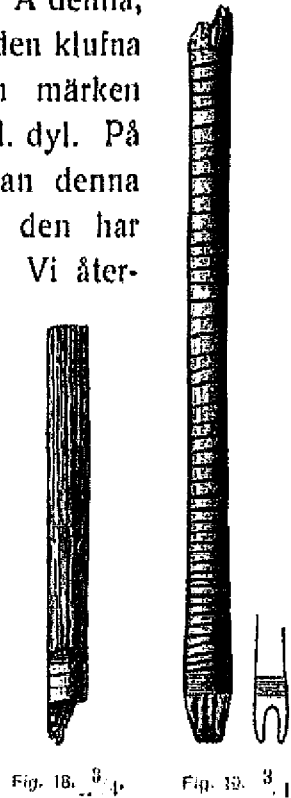

Fig. 18. 9. p.

Fig. 19. 3. p.

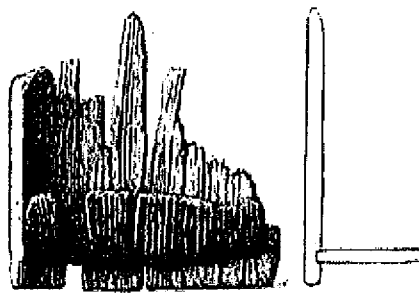

Fig. 20. 1. p.

Den för trädelars konserverande så förmånliga våta leran hade bevarat ännu ett par intressanta, tusenåriga träföremål åt oss. Det ena var ett litet *laggkärl*, tyvärr skadadt af arbetarnes spadar, så att blott en del återstod: *fig. 20*. Det låg ofvanpå den bevarade "kiständan" (*s* på planen).

Fullkomligt orörd framgräfdes däremot vid grafvens södra kant en liten *träpall* (*t*) med fyra ben, afbildad i *fig. 21* efter en på platsen tagen fotografi och i *fig. 22* rekonstruerad. Af de fyra benen var särskildt ett så fullkomligt bibehållet; att man på det samma kunde se snart sagdt hvarje ärr efter knifven, hvarmed det täljts; dess längd var 10,5 cm. Benen ha varit utåtriktade och med en väl tillskuren tapp instuckna i hål i pallens skifva, hvars tjocklek på grund af tapparnes längd kunde bestämmas till drygt 2 cm. Skifvan var naturligtvis eljest starkt medtagen; dock kunde man se, att den varit något tjockare längs kanterna, i det midfältet var svagt fördjupadt. Längden var drygt 45, bredden c:a 20 cm.

Under pallen (vid *u*) lågo några tänder och andra kraniedelar af *får* samt ett par kotfragment m. m. troligen af samma djur.

För öfrigt var graflagret uppfyllt af hvarjehanda *trärester* och *-affall*, såsom pinnar (*x x x*), tallbarkflagor (*y y y*) och spånor, mycket mera än hvad som blifvit utsatt på planen, särskildt i lagret öfver skelettets knän. Den pinne, som sticker in under pallens nordöstra hörn, var tydligen af enträ. Straxt norr om pallen låg på botten ett tjockare trästycke (*v*), som tydligen var svedt.

Slutligen äro att nämna de rester af *gröfre träklabbar* (*z z z*), som i öfversta lagren gingo tvärsöfver grafven och säkerligen bildat ett slags tak öfver densamma.

Den sist beskrifna grafven, som tydligen inneslutit en man, hade icke några närmare daterbara föremål att uppvisa. Men det kan icke vara tvifvel om, att den är i stort sedt samtida

med de tre kvinnografvarne och sålunda tillhör vikingatiden. De tre andra grafvarnes ålder kan mera detaljeradt bestämmas

Fig. 21.

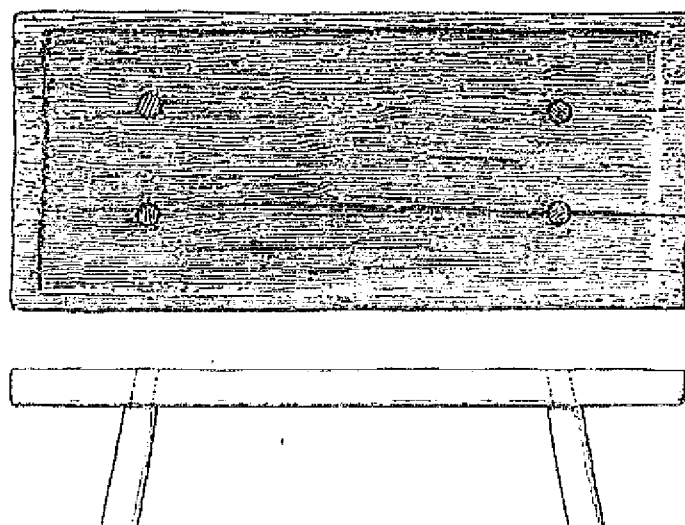

Fig. 22. 10.

på grund af de i dem funna ovala spännbucklorna. Grafvarne 1 och 3 innehöllo sådana af den typ, som Montelius (*Sv. Fornminnesfören. Tidskr.* VIII, s. 157) hänför till början af 800-

talet,¹ under det den i graf 2 funna typen är ungefär ett århundrade yngre. Intressant är, att också de likarmade spännena i grafvarne 1 och 3 visa samma typ, medan det i graf 2 är af en helt annan form; vi ha här ett godt bidrag till denna spännegrupps ännu outredda, relativa kronologi.

Det är sålunda till vikingatidens tidigare hälft vi ha att hänföra grafvarne vid Sala hytta. Vida svårare är att bestämma deras förhållande till platsens dåtida topografi, först och främst till Sagån. Att de ej ursprungligen varit anlagda i ån, är väl otvifvelaktigt. Men helt nära intill densamma måste de ha legat. Tyvärr var det nu ej möjligt att afgöra, hvilken af de många å kartan fig. 1 utsatta rännorna, som representerar den ursprungliga åbädden. En vid regleringsarbetet anställd ingenjör förmodade emellertid, att det varit den östligaste, och detta synes mig ganska troligt. Grafvarne skulle i så fall komma på en 10 meters afstånd från åstranden. Att de varit nedgrädda till ett visst djup under åns vattenyta, framgår såväl af deras läge under den nu reglerade åns yta, som däraf att det lerlager, hvori de funnos, tydligen hållits i ständig fuktighet; ty endast så kan träsakernas konservering förklaras.

Huru djupt under den ursprungliga jordytan grafvarne varit nedgrädda, kan endast till en viss gräns bestämmas, då nästan hela området vid min ankomst till platsen redan var utgräfdt ned till grafvarnes nivå, och då dessutom den ursprungliga marken tydligen undergått ingripande förändringar redan vid fördämningarnes anläggande. Ofvan är emellertid nämndt, att ett par meter nordost om graf 3 den orubbade blåleran gick till en höjd, som angives af djupsiffrorna på fig. 13. Denna graf torde alltså varit åtminstone en meter djup.

Huruvida grafvarne ofvan jordytan varit utmärkta med högar el. dyl., kan naturligtvis ännu mindre utrönas.

Till ytterligare belysning af terrängförhållandena kan näm-

¹ Till de skäl, Montelius å detta ställe anför för nämnda datering, har senare kommit ännu ett mycket värdefullt, i det ett par dylika spännbucklor i en graf vid Tuna i Alsike socken hittats tillsammans med 9 arabiska mynt från tiden 706--785 e. Kr. Se Stolpe i *Ymer* 1895, s. 223.

nas, att nämnda 0-punkt för graf 3 vid anställd precisions-afvägning befanns ligga jämnt 5 meter lägre än den närbelägna kyrkans södra dörrtröskel, hvars höjd öfver hafvet enligt geologiska kartbladet Sala är 177,7 fot, under det Sala dams vattenyta där angifves till 170,6 fot. Då 5 meter motsvara nära 17 fot, låg sålunda den nämnda punkten c:a 10 fot 3 meter djupare än den uppdämda sjöns yta.

I Statens Historiska Museum äro 1901 års fynd införda under inv.-n:r 11357 och graf 4 under n:r 11739.

Ytterligare om de fyra danska dopfuntinskrifterna

af

L. FR. LÄFFLER.¹

Professor Wimmer har i bref af 27 jan. i år, skrifvet efter mottagandet af denna tidskrifts fjärde häfte för 1906, meddelat mig, att han i "Tillæg og rettelse" till redan utgifna delar af sitt runverk, som skola intagas i det under tryckning varande fjärde bandets andra del, hvartill manuskriptet "allerede længe været helt færdigt", framställt förklaringar af Skyum- Hoptrup- och Hanbjærgfuntarnesinskrifter, som öfverensstämma med mina, och att han efter läsningen af min afhandling tillagt följande.

"Uafhængig af mig har Læffler i "Fornvænnen" 1906, s. 181 ff. udtalt samme mening, hvad der yderligere har bestyrket mig i rigtigheden af denne antagelse. Mulig har Læffler også med rette læst indskriften på døbefuntten i Brøndum *Asær* svarende til ældre *Assurr*, *Asurr*, og opfattet *blomæ* på Ål-stenen som mandsnavn (navn på stenhuggeren eller bygmesteren)".

¹ Fornvænnen 1906, s. 181 ff.